

JEREMIÁS PRÓFÉTA KÖNYVE

- Kiss György -

Mikor íródott, ki írhatta, milyen történelmi helyzetben?

Jeremiás megismeréséhez hozzátartozik népének, üzenetének és problémáinak megértése. Sok mondanivalója volt kora nemzedékéhez, amikor szenvedélyesen intette és figyelmeztette őket a bekövetkező pusztulásra. Ézsaiással összehasonlítva ő viszonylag keveset beszélt a helyreállítás jövőbeli reménységéről.

Az ő idejében (Kr. előtt 650-582), különösen Jósiás halála után, az ítélet fenyegető közelségbe került. Figyelme a jelen problémáira irányul, annak érdekében, hogy nemzedékét Isten felé fordítsa. Jeremiás személyes tapasztalatait jobban tudja alkalmazni, mint bármelyik más ószövetségi próféta, miközben átütő erejű üzenetét Júda nemzeti függetlenségének utolsó negyven éve alatt Isten népének közvetíti.

Abban az időben, amikor Manassé fiának, a trónörökös Jósiásnak a születését hírül adta, bizonyosan kevesen figyeltek fel arra az egyszerű eseményre, hogy Anátótban megszületett Jeremiás. A fővárostól mindössze 7 km-re északkeletre levő falucskában felnevelkedett Jeremiás valószínűleg otthonos volt Jeruzsálemben, és jól ismerhette a városban folyó eseményeket. Jósiás, Amón halálakor, nyolc éves korában került a trónra (Kr.e. 640).

Nyolc évvel később nyilvánvalóvá lett, hogy az akkor tizenhat éves király komoly érdeklődést tanúsít Isten dolgai iránt. További négy év múlva Jósiás határozott lépéseket tett annak érdekében, hogy népét megtisztítsa a bálványimádástól. Az idegen istenek oltárait és áldozó helyeit lerombolták Jeruzsálemben, csakúgy, mint az ország egyéb területein is, a délen fekvő Simeontól egészen az északi Naftaliig.

A fiatalkorú Jeremiás papi otthonában feltehetően sokat hallott az új király vallási buzgóságáról. E nemzeti méretű vallási megújulásnak az időszakában kapott Jeremiás elhívást a próféta szolgálatra, Kr.e. 627 körül.

Jer.1,8-10.

Ne félj tőlük, mert én veled leszek, és megmentelek! - így szólt az ÚR. Azután kinyújtotta kezét az ÚR, megérintette a számat, és ezt mondta nekem az ÚR: Én most a szádba adom igéimet! Lásd, én a mai napon népek és országok fölé rendellek, hogy gyomlálj és irts, pusztíts és rombolj, építs és plántálj!

Arról nem számol be könyvének első fejezete, hogy elhívása idején hol tartózkodott, és hogyan nyerte el az isteni elhívást. Szemben Ézsaiás fenséges és Ezékiel részletesen leírt látomásával, Jeremiás elhívása egyedülálló a maga egyszerűségében.

De ő is kétségtelenül biztos volt prófétai elhívása felől. Erről két egyszerű látomásban nyert bizonyosságot. A mandulavessző a prófétai szó beteljesedésének a bizonyosságát jelezte, a gőzölgő üst pedig az üzenet természetét juttatta kifejezésre.

Jer.1,11-16.

Majd így szólt hozzám az ÚR igéje: Mit láatsz, Jeremiás? Ezt feleltem: Mandulavesszőt látok. Az ÚR pedig ezt mondta nekem: Jól látod, mert gondom van rá, hogy igémet beteljesítsem. Másodszor is szólt hozzám az ÚR igéje: Mit láatsz? Így feleltem: Gőzölgő üstöt látok, amely északon jelenik meg. Ekkor így szólt hozzám az ÚR: Észak felől tör rá a veszedelem az ország egész lakosságára. Mert idehívom az északi országok minden népét - így szól az ÚR. Eljönnek, és fölállítja trónját mindegyik Jeruzsálem kapuival szemben, a várfalak körül mindenütt, és Júda összes városával szemben. Ítéletet mondok fölöttük minden gonoszáguk miatt, mert elhagytak engem, más isteneknek tömjéneztek, és kezük alkotásai előtt borultak le.

Amikor felismerte, hogy sok ellenállással találja magát szembe, akkor egyben isteni bizonyosságot is nyert afelől, hogy Isten megerősíti és képessé teszi az ellenállások leküzdésére és megsegíti a nehézségek idején.

Jeremiás ténykedésének első tizennyolc évéről a Szentírás nagyon kevés tájékoztatást nyújt (627-609). Sem a korabeli történelmi feljegyzésekből, sem a próféta megnyilatkozásaiból nem tudjuk, hogy milyen mértékben vett részt a jósiási reformokban, amelyek 628-ban kezdődtek és 622-ben a páska megünneplésekor érték el tetőpontjukat.

Amikor a "törvénykönyvet" megtalálták a templomban, akkor nem Jeremiás, hanem Hulda prófétaasszony magyarázta el annak tartalmát a királynak.

A tény, hogy Jeremiás siratódalt szerzett Jósiás halálakor 609-ben (2Krón 35,25) valamint a próféta és a király közös vallásos érdeklődése indokoltá teszi annak feltételezését, hogy Jeremiás hatékonyan támogatta Jósiás reformtörekvéseit.

Mi volt a könyv megírásának eredeti célja?

Jeremiás félelem nélkül, szüntelenül figyelmeztette népét a fenyegető veszedelemre. Mivel egy hitehagyott népnek és istentelen vezetőiknek hirdette az isteni üzenetet, népe üldözésének lett kiszolgáltatva.

A mártírhálal bizonnyal megváltást jelentett volna számára összehasonlítva azzal az állandó kinnal és szenvedéssel, aminek népe részéről ki volt téve. A nemzeti létében széteséssel fenyegetett Júda, ahelyett, hogy bűnbánatot tartott volna, üldözte az Isten üzenetét közvetítő prófétát.

Több hamis próféta is működött Jeruzsálemben csakúgy, mint a babiloni fogságban, akik szintén szembeszegültek Jeremiással, illetve az általa képviselt üzenettel. A könyv figyelmeztet a hamis próféták megtűrésének veszélyeire, illetve felhívja az olvasó figyelmét arra? Hogy „kinek hisz”.

Tartalmi áttekintés

Nehéz meghatározni, hogy a Jeremiás könyvében rögzített üzenetekből mennyi származik a jósiási időkből. Az Izrael hűtlenségére vonatkozó megjegyzését általában prófétai működésének kezdeti idejére teszik. A nemzeti ébredés hulláma nem biztos, hogy a nép mélyebb rétegét is áthatotta, de az valószínűnek látszik, hogy Jósiás uralkodása idején Jeremiás kevés nyílt ellenállásba ütközött.

Az asszír beavatkozás nemzeti problémája egy időre háttérbe szorult, úgy hogy Júda viszonylag függetlenségnek örvendhetett Jósiás uralkodása idején. A Tigris-Eufrátesz vidékén lejátszódó eseményeket azonban Jeruzsálemben is élénk érdeklődéssel figyelték.

Az a félelem, hogy a babilóniaiak megerősödése keleten komoly következményekkel járhat Jeruzsálemre, a jósiási reformok optimizmusa idején háttérbe szorult. Ninive 612-ben történt eleste minden bizonnyal örömet váltott ki Jeruzsálemben, mivel ez azt jelentette, hogy a továbbiakban nem kell asszír támadásoktól tartani.

Az asszír hatalom újraéledésétől tartva Jósiás egy váratlan elhatározással az egyiptomiak ellen vonult Megiddóba (Kr.e. 609). Abban akarta megakadályozni őket, hogy megsegítsék az asszírokat, akik a babiloniak előrenyomulása miatt visszavonulóban voltak.

Jósiás váratlan halála mind Júdának, mind személyesen Jeremiásnak súlyos csapást jelentett. Míg a próféta ennek az istenes királynak az elvesztését siratta, addig népe egy nemzetközi bonyodalom forgatagába került.

Jóház mindössze három hónapig uralkodott, amikor az egyiptomi Nékó fogságba vitte és helyette Jójákimot ültette Dávid trónjára. Az eseményeknek ez a váratlan fordulója Jeremiást nem csupán az istenes uralkodó támogatásától fosztotta meg, hanem a Jójákim kedvét kereső istentelen vezetők rosszindulatú mesterkedéseinek is kiszolgáltatta.

A 609-586 közötti évek voltak a legnyugtalanabbak az ószövetségi történelem folyamán. Júda nemzeti horizontján a nap lehanyatlóban volt, amint a nemzetközi események a közeli megsemmisülés árnyékát vetették Jeruzsálemre.

Mindazok a gonoszágok, amiket Jósiás kezdett eltüntetni, Jóház alatt ismét érvényesültek a nép életében. Jósiás ravatalánál a kánaáni, egyiptomi és asszír bálványokat már nyíltan felállították.

Válság válságot követett Júdában egészen az összeomlásig, de Jeremiás figyelmeztetését minduntalan visszautasították. Kr.e. 605 a babiloni fogságba vitel kezdetét jelentette. Jeruzsálem polgárainak jelentős része számára, Jójákim pedig hűséget fogadott a babiloni hódítóknak.

Az egyiptomi-babiloni viszály során Jójákim uralkodása második felében végzetes hibát követett el, amikor fellázadt Nabukadneccar ellen és ezzel felgyorsította az 598-597-es válságot. Uralmának hirtelen halála vetett véget.

Fiát, Jójákimot, továbbá kb. tízezer jeruzsálemi előkelő polgárt fogságba hurcolták.

A város így csak a nemzeti lét látszatát tudta fenntartani, Cidkijjá bábkormányára csak az ottmaradt, nagobbára szegény népréteg felett gyakorolhatta névleges hatalmát. A politikai és vallási hanyatlás folyamata még egy további évtizeden át tartott, mígnem Júda nemzeti reménysége teljesen megszűnt.

Cidkijjá időnként meghallgatta Jeremiás tanácsát, de mégis inkább az Egyiptomi-pártiak nyomásának engedett, akik Nebukadneccar elleni lázadást szítottak. Jeremiás népével együtt szenvedett Jeruzsálem végső ostroma idején. Saját szemeivel láthatta azoknak a próféciáknak a beteljesedését, amelyeket már az előtte szóló próféták is annyiszor meghirdettek.

Negyven évig tartó hűséges szolgálat után Jeremiás tanúja lehetett a szörnyű eredménynek: Jeruzsálem üszkös romhalmaz lett, és a templomot is lerombolták.

Jeremiásnak több ellensége volt és több ellenállással találta szembe magát, mint bármelyik más ószövetségi próféta. Kövessük őt mindabban, amit elszenvedett az általa továbbított üzenetért.

Amikor a Ben-Hinnom völgyében összegyülekezett papok és vének tanácsa előtt eltörte az agyagkorsót, elfogták és Pashúr, a főpap, a templom udvarában megverette és kalodába záratta éjszakára.

Egy másik alkalommal azt hirdette a templom udvarában, hogy a szentélyt lerombolják. A papok és a próféták tömegesen fellázdak ellene és a kivégzését követelték. Jeremiásnak Ahikán és néhány más főember a védelmére kelt, és megmentették az életét, de Jójákim Urijjának, egy másik prófétának, aki ugyanezt az üzenetet hirdette, a vérént ontotta.

Jeremiás találkozik Hananjával, a hamis prófétával.

Jeremiás fájrmot vesz a nyakába, hogy a nyilvánosság előtt ezzel juttassa kifejezésre a fenyegető babiloni fogságot. Hananja erőszakkal levette a próféta nyakáról a jármot és összetörte. Jeremiás üzenetét így akarta semmissé nyilvánítani. Nem sokkal később a próféta újból megjelenik Isten szószólójaként, és megjövendöli, hogy Hananja még az év vége előtt meghal.

Több hamis próféta is működött Jeruzsálemben csakúgy, mint a babiloni fogságban, akik szintén szembeszegültek Jeremiással, illetve az általa képviselt üzenettel. Ezek közé tartozott Aháb és Cidkijjá is, akik a fogságban levőket Jeremiás tanácsa ellen izgatták.

Jeremiás azt tanácsolta a fogságban levőknek, hogy csak telepedjenek le és számoljanak egy hetven éves fogsággal.

Semaja, a fogságból még levelet is írt Jeruzsálembe, és arra biztatta Cefanját és a többi papot, hogy büntessék meg, és vessék börtönbe Jeremiást. Tudjuk, hogy más meg nem nevezett próféták is szembeszálltak Isten igaz küldöttével.

Jeremiást szülőfalujának népe is támadta. Erről a 11,21-23 tesz említést. Anátót lakói azzal fenyegették, megölik, ha nem hagyja abba az Úr nevében folytatott prófétálást.

Ellenségei sorában még vezető polgárok is voltak. Ilyen természetű a Jójákimmal való szembesülése is. A próféta egy alkalommal írnokát, Bárúkot a templomba küldte, hogy olvassa fel Isten bűnbánatra hívó ítéletes üzenetét.

Néhány vezető ember, akiket az üzenet megijesztett, jelentette ezt Jójákimnak, a prófétának és Bárúknak pedig azt ajánlották, hogy rejtőzzenek el. Amikor a tekercset felolvasták Jójákim előtt, a király a figyelmeztetés hallatára dühbe gurult, és tűzbe vetette az írást, majd parancsot adott a próféta és írnoka elfogatására.

Jeremiás sokat szenvedett a Cidkijjá uralkodása alatti tétovázó politika következményeitől. Ez különösen a király uralkodásának utolsó esztendeiben vált kritikussá.

A babiloni ostrom átmeneti szünetelése idején, amikor Jeremiás el akarta hagyni Jeruzsálemet, azon a címen, hogy a babiloniakkal rokonszenvez, elfogják, megverik és börtönbe vetik. Amikor a város ismét ostrom alá kerül, Cidkijjá kikéri a próféta tanácsát.

Jeremiás a királyhoz intézett intő szavai után arra kéri az uralkodót, hogy helyeztesse át a börtön udvarába. A vezető emberek nyomásának engedve, Cidkijjá kezükbe adja Jeremiást, akit azután egy üres ciszternába vetnek, hogy a sárba belemerülve megfulladjon. Az etióp Ebed-Melek, a királyi palota egyik tisztja megmentette Jeremiást, és visszavitette a börtön udvarába, ahol Cidkijjá még egyszer találkozott vele Jeruzsálem eleste előtt.

Még Jeruzsálem lerombolása után is gyakran kell csalódnia népében. Amikor az otthontalanná vált és elkeseredett vezetők végül is hozzá fordulnak az Úr akaratának megtudakolása céljából, a próféta Isten vezetését kéri, majd közli velük, hogy Palesztinában kell maradniuk, ha Isten áldását akarják élvezni. A nép azonban nem fogadja meg Jeremiás szavát, hanem Egyiptomba menekül, ahova az öreg prófétát is magukkal viszik.

Jeremiásnak viszonylag kevés barátja volt Jójákim és Cidkijjá uralkodása idején. A leghűségesebb és legáldozatkészebb ezek közül a titkári teendőket is ellátó Báruk volt. Ő jegyezte fel Jeremiás üzeneteit, felolvasta azokat a templom udvarán, gondoskodott Jeremiásról a börtönben, és végül elkísérte mesterét Egyiptomba is.

A vezetők között, akik megmentették Jeremiást a papok és próféták által követelt kivégzéstől, a leírás megemlíti Ahikámot is. A babiloni ostrom idején, amikor Jeremiást a ciszternába dobták, hogy meghaljon, az etióp Ebed-Melek bizonyult barátnak a bajban. Cidkijjának elegendő személyes oka volt arra, hogy gondoskodjon a próféta biztonságáról a jeruzsálemi ostrom hátralevő ideje alatt.

A szenvedés és ellenállás nehéz idején Jeremiás mély belső válságba jutott. A nép érzéketlensége és közönye az isteni figyelmeztetésekkel szemben, valamint annak felismerése, hogy emiatt milyen szörnyű isteni ítélet sújtja őket, Jeremiás szívét emésztő fájdalommal töltötte el. Ezek miatt sírt éjjel és nappal, és nem személyes önsajnálattól.

A gyakran hangoztatott "síró próféta" megnevezésnek ellentmond az az erő, bátorság és elszántság, amellyel a népre váró ítélet keserű valóságával néz szembe.

Prófétai működése során csak megerősödött benne a meggyőződés, hogy ő Isten küldötte. Az üldöztetés idején átélt nyomasztó tapasztalatai hatása alatt sokszor csüggedés vett erőt rajta, olyannyira, hogy még születése napját is megátkozta.

Amikor hallgatásba burkolózott, hogy az Isten üzenete közvetítésének következményei alól kivonja magát, akkor az égető tűzzé vált csontjaiban, és arra kényszerítette, hogy folytassa prófétai szolgálatát. Szüntelenül tapasztalta Isten megtartó gondviselését, amelyet az Úr megígért számára, s amelyről könyvének első fejezetében írt.

Jeremiás élete - sok nehézség és halálos fenyegetettség ellenére - élő bizonyága volt Isten gondviselő kegyelmének Júda fennállásának abban a szakaszában, amelyre a nemzeti lét elhalványulása volt jellemző.

Nem tudjuk, hogy Jeremiás negyven éves jeruzsálemi ténykedése után még mennyi ideig élt. Drámai töltésű utolsó keltezett üzenetét a Nílus deltájának keleti részén fekvő Tahpanészbán, a mai Tel Defennehben szerezte. A próféta minden valószínűség szerint Egyiptomban halt meg.

A bibliai kijelentésben milyen szerepet tölt be?

- Rámutat az istentelenség következményeire, rögzíti: a bűn következménye mindig a büntetés, és halál (pusztulás). Isten mindig figyelmezteti az övéit (a próféták által) mielőtt haragját kiöntené. Ezzel egy időben megmutatja a kimenekedés útját, és megtérésre hív.
- Bemutatja az igazságosan ítélő Istent, aki bánkódik az emberi hitetlenség és önzés miatt. Figyelmeztet, de kijelenti a szófogadatlanág súlyos következményét is.

Hol található utalások erre a könyvre más helyen a Bibliában?

2Kir.17, 22, 23., Jer. 2, 15, 18, 51, stb., Ézs.5, 11, 43. stb., 2Móz.23., Ez.22.stb.

Az üdvtörténetben milyen szerepet tölt be?

A déli országrész és a szentély (templom) pusztulását írja le, de előrevetíti Isten irgalmát, elkötelezettségét a választott népe iránt. Bemutatja, hogy a pusztító csak részleges hatalommal rendelkezik, az általa jött büntetést, az Isteni kegyelem feloldja és az azt megelőző állapotnál magasabb szinten állítja helyre szentjeit.

Az Ószövetségi irodalom, hogyan mutat Jézusra?

Amikor a Ben-Hinnom völgyében összegyülekezett papok és vének tanácsa előtt eltörte az agyagkorsót, elfogták és Pashúr, a főpap, a templom udvarában megverette és kalodába záratta éjszakára.

Egy másik alkalommal azt hirdette a templom udvarában, hogy a szentélyt lerombolják. A papok és a próféták tömegesen felláztak ellene és a kivégzését követelték.

Jézus utolsó napjaiban is ugyanezt lehet felfedezni. Megverték, bezárták, a zsidók a kivégzését követelték. Jézus is hirdette a szentély pusztulását, az eljövendő haragot, de Ő továbbmegy a kijelentésben: mert hirdette az Isten országának eljövetelét is.

Milyen előképek vannak benne, amelyek az Újszövetségben teljesedtek be?

- Kiáltó szó a pusztában.
- Az ítélet jövendölése és kihirdetése
- A sátán igyekszik a szószólót még azelőtt elpusztítani, mielőtt az megkezdhetné ellene a fellépését.

Mi a fő mondanivalója az utolsó időkben élő keresztények számára?

Ne ringassuk magunkat hiú illúziókban: nem lehet büntetlenül istentelen életet élni!

Az Úr bánkódik az ítélet miatt, és a kimenekedés (megoldás) útját is megmutatja azoknak akik hajlandók meghallani az Ő hangját, és nem hamis prófétákra figyelnek.